אמנות

מצגת מלווה תוכנית בינתחומית

למסלולי 8-10 שנות לימוד בנושא משפחה

דיוקן משפחתי

ארבעה "משקפי התבוננות" קבועים לכל היצירות:

מושגים שיש ללמד: קומפוזיציה | אור וצל | הבעות פנים | צבע

קומפוזיציה: הדרך שבה האמן מסדר את הדמויות, החפצים והמרחב בתוך היצירה.

הסידור מושך את תשומת הלב שלנו ומסייע לנו להבין מה חשוב ביצירה.

אפשר לשאול: מה נמצא במרכז? מה בולט? איך הדמויות ממוקמות זו ביחס לזו?

אור וצל: השימוש באור ובאזורים כהים ביצירה. האור והצל יכולים להדגיש דמויות או פרטים, ליצור אווירה ולהשפיע על התחושות שהיצירה מעוררת. **אפשר לשאול:** איפה האור? איפה הצל? על מה האור מדגיש את תשומת הלב?

הבעות פנים : הדרך שבה פני הדמויות מבטאים רגשות ומצבים. הבעות הפנים עוזרות לנו להבין מה הדמות עשויה להרגיש ומה מתרחש בינה לבין הדמויות האחרות.

אפשר לשאול: מה הדמות מרגישה? מה בהבעת הפנים גורם לנו לחשוב כך?

צבע: השימוש בצבעים ביצירה והאופן שבו הם משפיעים על האווירה, התחושות והמשמעות של היצירה.

אפשר לשאול: אילו צבעים בולטים? איזו אווירה הם יוצרים? האם הצבעים עוזרים לנו להבין משהו על הדמויות או על הקשר ביניהן?

דיוקן משפחתי

גויה – דיוקן משפחת קרלוס הרביעי: איך מציגים משפחה? מה אפשר ללמוד על היחסים דרך האופן שבו בני המשפחה מוצגים ?

ראובן רובין – שני דיוקנאות משפחה: איך משפחה משתנה לאורך זמן ?

מירב הימן – "טרמפולינה": איך נראית משפחה/קבוצה דרך רגע מצולם, ומה אנחנו יכולים להסיק מעבר למה שרואים?

היסטוריה של תיעוד דיוקן משפחתי

חשבתם פעם מה עשו לפני שנים? איך זה היה ליצור דיוקן משפחתי? היום זה פשוט, מצלמים.

עד תקופת הרנאסנס לא היו תיעודיים כאלה. לתא המשפחתי הייתה חשיבות פחותה בתקופת הרנאסנס (המאה ה-15 וה-16) משפחות אצולה ומלוכה התחילו להזמין ציירים שיצרו עבורם דיוקן משפחתי לצורכי הנצחה והפגנת עושר. התלבשו ברוב פאר והדר, במיטב מחלצותיהם ועמדו במשך שעות באותה תנוחה בלי לזוז בזמן שהצייר צייר אותם. במהלך המאה ה-17 וה-18, דיוקנאות משפחתיים הפכו פופולריים יותר.

דיוקן משפחתי

פרנסיסקו גויה, דיוקן משפחת המלך קרלוס הרביעי, שנת 1800

הדמויות בציור

(1) האינפנטה קרלוס, רוזן מולינה (1788–1855) – בנו השני של המלך
(3) פרננדו השביעי לעתיד (1784–1833) – בנו הראשון של המלך
(4) מריה יוזפה (1744–1801) – אחותו של המלך
(5) מריה אנטוניה מנאפולי וסיציליה – עד ליצירת היצירה, היא טרם נישאה לפרננדו השביעי (אך היה צפוי לעשות זאת בעתיד הקרוב; זה עשוי להסביר את ההסתרה המכוונת של פניה)
(6) מריה איזבלה מספרד (1789–1848) – בת המלך
(7) מריה לואיסה מפארמה (1751–1819) – אשתו של המלך
(8) האינפנטה פרנסיסקו דה פאולה מספרד (1794–1865) – בנו הצעיר של המלך
(9) קרלוס הרביעי, מלך ספרד (1748–1819) – מלך
(10) דון אנטוניו פסקואל (1755–1817) – אחיו של המלך
(11) קרלוטה חואקינה מספרד (1775–1830, רק חלק מהראש נראה לעין) – בתו הבכורה של המלך
(12) לודוביקו הראשון, מלך אטרוריה (1773–1803) – חתנו של המלך
(13) תינוקם קרלו השני, דוכס פארמה (1799–1883), דוכס פארמה לעתיד
(14) אשתו מריה לואיסה, דוכסית לוקה (1782–1824) – בת המלך

פרנסיסקו גויה, "דיוקן משפחתו של קרלוס הרביעי", 1800.

זהו דיוקן של משפחת המלך קרלוס הרביעי, משפחת המלוכה הספרדית. גויה מצייר את בני המשפחה יחד, כשהם לבושים בבגדים מפוארים ומוצגים באופן רשמי.

פרנסיסקו חוסה דה גויה -(1746–1828) היה צייר ואמן הדפס ספרדי חשוב, שפעל בסוף המאה ה־18 ובתחילת המאה ה־19. הוא צייר דיוקנאות של בני משפחת המלוכה לצד יצירות שעסקו בחברה ובחיי האדם. גויה לא הסתפק בתיאור המראה החיצוני של הדמויות, אלא השתמש במיקום, במבט, בהבעה ובקומפוזיציה כדי ליצור משמעות ולספר משהו על האנשים שבתמונה.

ב-1792 גויה לקה בחירשות (כיום סבורים שהסיבה לכך נעוצה בהרעלת עופרת מהצבעים שבהם השתמש).

גויה קידם את התפתחות הציור לוויתור על פרטים וקווי מתאר לשם הדגשת צורה ואופי בעזרת אור וצל, מתוך שימוש מועט בצבעים.

בזמן שלטונו של קרלוס הרביעי גויה הפך לצייר החצר הראשי ולמפורסם ביותר מכל ציירי ספרד. ציוריו של גויה התאפיינו בביקורת כלפי משפחת המלוכה. בתמונת פורטרט של משפחת המלוכה הוא צייר את קרלוס הרביעי ואת אשתו מריה לואיזה באופן לא מחמיא ולא ניסה לעדן את דמותה הגסה של המלכה. מבקר אמנות צרפתי מאותה תקופה העיר שהמלך והמלכה נראים בתמונה של גויה כמו "האופה מפינת הרחוב ואשתו לאחר שזכו בלוטו".

יצירות מפורסמות של פרנסיסקו גויה

השמשייה, 1777, Museo Nacional del Prado

המאחה העירומה ((1800) והמאחה הלבושה – (1800–1807)
צמד ציורים מפורסמים שצוירו עבור מנואל גודוי, המציגים דמות נשית בפוזה דומה (עירומה ולבושה). **כאן זו המאחה הלבושה**

יצירות מפורסמות של פרנסיסקו גויה

פרנסיסקו דה גויה "הקפצת הבובה" 1792-1791

דיוקן משפחתי

התמונה מבוימת אבל את ההעמדה המלאכותית מאזנות נגיעות של חיים – הסביבון שהילדה סירבה להיפרד ממנו כשנדרשה לתת יד לאב את המגע הקומי מספקים הכלבלבים. זה שמפנה את אחוריו לצייר, וחברו שמציץ מן האפלולית במין חיקוי של בני המשפחה

יצירות מפורסמות של פרנסיסקו גויה

פרנסיסקו גויה, משפחת הדוכס אוסונה

ראובן רובין - דיוקן משפחתי

ראובן רובין (1893–1974) היה צייר ישראלי יליד רומניה, שנחשב לאחד האמנים המרכזיים של האמנות הישראלית בראשיתה. ביצירותיו הרבה לתאר את נופי הארץ, את תושביה ואת חיי המשפחה. סגנונו מאופיין בצבעוניות, בפשטות ובדמויות בעלות מראה ייחודי.

ביצירות המשפחה שנבחן אפשר להתבונן לא רק בדמויות, אלא גם במה שהן מספרות על משפחה, קשר וזמן.

הסבר על היצירות

ראובן רובין צייר את עצמו בחיק משפחתו לראשונה כשהיה בן 34, ובפעם השנייה כשהיה בן 56.

שני הדיוקנאות מזכירים צילום משפחתי בסטודיו: האמן ובני משפחתו יושבים בפתח כרם זיתים, שמשמש רקע לסצנה הביתית.

בציור המוקדם נראית אמו של האמן מוקפת בילדיה. בני המשפחה לבושים בבגדים חגיגיים – שמלות וחליפות עם עניבות – והאם, בשמלה שחורה אלגנטית, אוחזת בענף ומאכילה עז. הצייר, עם צבעים ומכחול בידו, מציג את עצמו כמקומי: יושב על שרפרף קש, בחולצת חלוצים בסגנון רוסי, ונעלי בית אדומות.

בציור המאוחר, 22 שנה לאחר מכן, האמן עם שיער שיבה ובפניו קמטים, אך הוא עדיין יושב על אותו שרפרף, נועל את אותן נעלי בית ומחזיק את אותם כלי ציור. משני צדדיו – אשתו אסתר, שגם היא מאכילה עז כמו אמו בציור המוקדם, ובנם הקטן דוד.

הדיאלוג בין הציורים מספר סיפור מתמשך: הציור המוקדם מואר באור קר, והציור השני – באור חמים. השמירה על הפורמט ועל הייצוגים הכמעט זהים מדגישה את חלוף הזמן, את התבגרותו של האמן, ואת כניסתו של דור ההמשך אל התמונה.

לפעמים משתמשים בדיוקן משפחתי כדי להדגיש את ההבדלים בינינו - כאן ראובן רובין, שעלה לפני שאר בני המשפחה שלו לארץ, לבוש בבגדים בהירים ואווריריים שמתאימים לחום הישראלי, יושב על שרפרף קש נמוך כמנהג המקומיים, לעומת בני משפחתו שעדיין נושאים גינונים זרים, במיוחד אמא שלו שלובשת בגד שחור כבד ואירופאי ויושבת על כיסא מעוטר אופייני לאירופה. העז הארץ ישראלית מחברת את הקבוצה המשפחתית והכל מצויר על רקע חורש עצי זית מקומיים.

יצירות מפורסמות של ראובן רובין

1965

שולחן חג בסגנון ראובן רובין

הציור סדר ראשון בירושלים הוא מחווה לרגע המכונן של הקמת המדינה ולתקומת העם היהודי בארצו ובבירתו ירושלים. זהו אחד הציורים הברורים והמכוונים ביותר שצייר ראובן רובין – ציור שבו לכל דמות יש תפקיד ייצוגי ומובהק.

הקומפוזיציה מזכירה את הסעודה האחרונה של לאונרדו דה וינצ'י – גם כאן, מתואר שולחן חגיגי שמסביבו דמויות סמליות. בעוד שאצל דה וינצ׳י יושב ישו במרכז, כאן תופס את מקומו רב שמחזיק את קערת הסדר. לידו יושב לוחם פלמ"ח חובש כובע גרב, ולצידם מתקבצות יחד משפחות עולים מתימן ומבוכרה.

בראש השולחן מתואר האמן עם בנו, ובראש השולחן שמולו מצוירת דמותו של ישו. מתחת לשולחן נראות רגליו היחפות של ישו, מול רגלי ראובן הנעולות בסנדלים.

הציור הסימבולי הזה מציג סיטואציה חגיגית מדומיינת שמחברת בין זמנים, מקומות ודמויות ומרכיבה תמונה אופטימית של עם המתכנס במדינתו החדשה.

סדר ראשון בירושלים, 1949-50

מירב הימן

מירב הימן (נולדה ב- 1972) היא אמנית רב תחומית העוסקת במיצב, בצילום ובאמנות וידאו.

מירב הימן היא אמנית ישראלית העוסקת בצילום, מיצג ווידאו. ביצירותיה היא מרבה לעסוק בקשרים בין אנשים, במצבים חברתיים ובשאלות הנוגעות ליחסים בין הפרט לקבוצה. היא יוצרת לעיתים סצנות מבוימות, שבהן הדמויות, המרחב והפעולה יחד יוצרים סיפור שהצופה מוזמן לפרש.
בהקשר שלנו: נתבונן ב"טרמפולינה" וננסה להבין מה אפשר ללמוד על **קשר, שייכות ומשפחה מתוך רגע אחד מצולם**.

הימן עוסקת בעבודותיה בפער שבין האידיאלי והקונקרטי, הווירטואלי והממשי, ומשתמשת באביזרים מעוצבים, בהומור, בהגזמה ובאלמנטים גרוטסקיים על מנת ליצור תחושה סימולטנית של היכרות והזרה. עבודותיה מתמקדות בתיעוד של מצבים אישיים, משפחתיים וחברתיים מבוימים. היא עוסקת בתרחישים נפוצים שהיא עורכת עליהם מניפולציות שמעוררות תחושות של יופי, כאב, אומללות ואבסורדיות.

"טרמפולינה", מירב הימן - צילום, 120 120x160ס״מ, 2010

יצירה נוספת של מירב הימן

מירב הימן, הכל בסדר, 2025. צילומים: דימה ולרשטיין

בעבודת וידאו חדה ונוקבת, מירב הימן חוזרת לעסוק בחיפוש אחר יציבות ושיווי משקל, בסצנה משפחתית פשוטה שהשתבשה, ומדגישה את ההתרסקות והקטסטרופה המרהיבה של החיים.

https://www.prtfl.co.il/archives/222192

בית ליבלינג

מירב: העבודה החדשה ״הכל בסדר״ מתארת ארוחה משפחתית שגרתית שיוצאת משליטה והופכת לסצנת קריסה כאוטית וקרקסית. משפחה ישראלית יושבת סביב שולחן עמוס באוכל. אבא, אמא, ילד וילדה מחלקים מנות, משיקים כוסות יין רגע של שפיות האחרון לפני שהאדמה תרעד תחתיהם.

העבודה צולמה בעיצומה של מלחמת "חרבות ברזל" היא משלבת הלם מההתרחשות הבלתי צפויה עם ניסיון לשמור על אחדות משפחתית באסון שפוקד את הבית. הטקס המשפחתי הופך לפרפורמנס מופרע וחסר שליטה, אסון תיאטרלי שטומן בחובו גם אפשרות של הקלה וקתרזיס. ובתך כך המופע הופך לביטוי אמנותי של מציאות קשה שמנסה למצוא בכאוס תקווה ומשפחתיות.